

**OPAS LEADER-YHTEISTYÖTOIMIEN TOTEUTTAMISESTA MAASEUDUN
KEHITTÄMISOHJELMISSA 2014–2020**

**Luonnos 11.10.2013
Päivitys 27.4.2017**

(Lopullinen versio)

Huom. Tähän versioon tehdyt tarkistukset perustuvat eurooppalaisen maaseudun kehittämisverkoston (ENRD) Leader-yhteistyötä käsittelevän asiantuntijaryhmän työn tuloksiin.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
1.1 Oppaan johdanto.....	3
1.2 Maaseuturahastosta kaudella 2014–2020 rahoitettavan Leader- ja CLLD-toiminnan esittely...	3
1.3 Yhteistyön peruslähtökohdat Leader- ja CLLD-toiminnassa	3
2. Leader-yhteistyötoimien oikeudellinen perusta	5
3. Maaseuturahaston tuensaantiehtot	6
3.1 Yleiset periaatteet	6
3.2 Tukityypit.....	7
3.2.1 Valmisteluvaiheessa annettava tekninen tuki.....	7
3.2.2 Yhteistyöhankkeen tukeminen.....	9
3.3 Yhteistyötuen taloudellinen laajuus.....	10
4. Yhteistyötoimien valintamenettelyt.....	11
4.1 Yhteistyön teknisen valmistelutuen saajien valinta	11
4.2 Yhteistyöhankkeiden valinta	11
4.2.1 Paikallisten toimintaryhmien suorittama valinta	12
4.2.2 Hallintoviranomaisten suorittama valinta.....	13
5. Valtioiden välistä yhteistyötä koskevat erityissäännökset.....	13
6. Maaseutuverkostojen (Euroopan maaseutuverkoston ja kansallisten maaseutuverkostojen) rooli Leader-yhteistyössä.....	15
7. Loppusuositukset	16
LIITE 1. Tausta-asiakirjoja	17
LIITE 2. CLLD-oppaan 8.4 kohta	19
LIITE 3. Tietojenvaihtolomake	21
LIITE 4. Ohjeellinen esimerkki yleispätevästä yhteistyösopimusmallista valtioiden välisiä Leader-yhteistyöhankkeita varten.....	23

1. Johdanto

1.1 Oppaan johdanto

Tämän oppaan tarkoituksena on selventää Leader-yhteistyötoimien roolia vuosina 2014–2020 toteutettavissa maaseudun kehittämissuunnitelmissa.

Kyseessä on ainoastaan ohjeellinen käsikirja, jolla ei luoda uutta lainsäädäntöä. Unionin nykyllä lainsäädäntöäkin tulkitsee viime kädessä Euroopan unionin tuomioistuin.

Tämä asiakirja täydentää asiakirjaa ”Guidance on Community-led Local Development (CLLD)” (paikallisyhteisöjen kehittämistoimintaa koskevat ohjeet), jonka ovat laatineet ERI-rahastoista¹ vastaavat Euroopan komission neljän pääosastoa (PO) ja jossa esitellään yhteisiä säännöksiä koskevan asetuksen sekä maaseuturahastosta² ja EMKR:stä³ annettujen asetusten mukaisia CLLD-yhteistyötoimia.

1.2 Maaseuturahastosta kaudella 2014–2020 rahoitettavan Leader- ja CLLD-toiminnan esittely

Kaudella 2014–2020 maaseuturahastosta tuetaan valtioiden ja alueiden välisiä yhteistyöhankkeita, joita paikalliset toimintaryhmät toteuttavat CLLD:n tai Leaderin nojalla valittujen paikallisten kehittämissuunnitelmien täytäntöönpanon yhteydessä.

Yhteistyön tukeminen on pakollinen osa Leader-toimenpidettä. Maaseudun kehittämissuunnitelmien on sisällettävä tukea sekä yhteistyön valmisteluun että itse yhteistyöhankkeisiin. Paikallisten toimintaryhmien tasolla tuen antaminen ei ole pakollista, mutta sitä suositellaan. Yksittäiset toimintaryhmät voivat itse päättää, käyttävätkö ne tarjolla olevaa yhteistyötukea.

1.3 Yhteistyön peruslähtökohdat Leader- ja CLLD-toiminnassa

Yhteistyö on **keino avartaa paikallisia näkemyksiä ja tuoda alueelle uutta osaamista paikallisten strategioiden parantamiseksi**. Leader-yhteistyöhankkeet muistuttavat paikallishankkeita sikäli, että niillä edistetään paikallisen kehittämissuunnitelman tavoitteiden saavuttamista. Paikallisen toimintaryhmän alueen ulkopuolisen yhteistyökumppanin ansiosta Leader-yhteistyöhankkeilla saavutetaan lisäetuja, jotka liittyvät keskinäiseen oppimiseen sekä tietoon, kokemukseen, sovellettaviin menetelmiin ja muihin resursseihin liittyvän kriittisen massan saavuttamiseen.⁴

Yhteistyöhankkeet kohentavat alueen valmiuksia ja tuovat sinne uusia liikekumppaneita, ja niiden avulla innovaatiot, osaaminen ja uudet taidot leviävät laajemmalle. Näin ne voivat siis **vahvistaa paikallisten kehittämistoimien innovatiivisuutta** ja lisätä alueen kilpailukykyä.

¹ Euroopan rakenne- ja investointirahastot.

² Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto.

³ Euroopan meri- ja kalatalousrahasto.

⁴ Pohjoismaiden ja Baltian kansainvälisille Leader-hankkeille järjestetyn kilpailun (Nordic-Baltic Leader Cooperation Award) finalistien tietokanta on mielenkiintoinen tietolähde, josta ilmenevät yhteistyön moninaiset hyödyt.

Ks. <http://www.maainfo.ee/index.php?page=3604>

(Jäsenvaltion) alueiden välisestä yhteistyöstä saadaan potentiaalisia hyötyjä, ja niiden lisäksi **valtioiden välinen yhteistyö antaa paikalliselle kehittämistoiminnalle eurooppalaista lisäarvoa.**

Paikallisen toimintaryhmän alueen yhteistyö muiden maantieteellisten alueiden kanssa voi olla **keskeinen osa CLLD:n tai Leaderin piiriin kuuluvaa paikallista kehittämisstrategiaa tai ylimääräinen valttikortti strategiassa.** Yhteistyö voi alkaa kokemusten vaihdosta ja kehittyä vähitellen siten, että lupaava käytäntö siirretään yhteiseen toimintaan. Yhteistyö muiden CLLD- tai Leader-toimintaa toteuttavien alueiden kanssa voi olla **strateginen keino, jota paikallinen toimintaryhmä käyttää joihinkin hankkeisiin tarvittavan kriittisen massan saavuttamiseksi tai toisiaan täydentävien resurssien ja osaamisen yhdistämiseksi.**

ENRD-välineet

- Euroopan maaseutuverkosto (ENRD) on laatinut valtioiden välistä yhteistyötä käsittelevän laajan oppaan nimeltä ”LEADER Transnational Cooperation [TNC] Guidance”, josta voi olla hyötyä yhteistyötä suunniteltaessa. Tämä opas, muita hyödyllisiä välineitä ja esitteitä, jotka sisältävät jäsenvaltiokohtaista tietoa valtioiden välisen yhteistyön säännöistä ja menettelyistä vuosina 2014–2020, sekä yhteenveto Leader-yhteistyötä käsittelevän ENRD:n asiantuntijatyöryhmän (ENRD LEADER Cooperation Practitioner-Led Working Group) ehdotuksista on ladattavissa seuraavalta sivulta: https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-cooperation_en
- Yhteistyökumppaneita voi hakea seuraavalta ENRD:n verkkosivulta: https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/clld-partner-search_en
- ENRD:n ylläpitämä paikallisten toimintaryhmien tietokanta on myös saatavilla, ja sitä päivitetään jatkuvasti: https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/lag-database_en
- ENRD:n Leader-toiminnan fokusryhmää 3 koskevassa raportissa (”Implementation of the LEADER cooperation measure”) on suosituksia ja hyödyllisiä aineksia tarkastelun pohjaksi: http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/leader/leader/focus-groups/en/focus-group-3_en.html

2. Leader-yhteistyötoimien oikeudellinen perusta

Leader-yhteistyö perustuu kahteen eri säädökseen.

Asetus 1303/2013 (yhteisiä säännöksiä koskeva asetus)

32 artikla Yhteisölähtöinen paikallinen kehittäminen

- 2) Yhteisölähtöiseltä paikalliselta kehittämiseltä edellytetään, että se
 - d) on suunniteltu ottaen huomioon paikalliset tarpeet ja mahdollisuudet ja sisältää paikalliseen toimintaympäristöön liittyvää innovatiivisuutta, verkostoitumista ja tarvittaessa yhteistyötä.

34 artikla Paikalliset toimintaryhmät

- 3) Paikallisten toimintaryhmien tehtäviin kuuluvat:
 - f) valita toimet ja vahvistaa tuen määrä sekä tarvittaessa tehdä ehdotukset elimelle, joka vastaa tukikelpoisuuden lopullisesta tarkistamisesta ennen hyväksyntää;
- 5) Kun on kyse 35 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitetuista paikallisten toimintaryhmien yhteistyötoimista, täytäntöönpanosta vastaava hallintoviranomainen voi suorittaa tämän artiklan 3 kohdan f alakohdassa määritellyt tehtävät.

35 artikla Euroopan rakenne- ja investointirahastoista yhteisölähtöiseen paikalliseen kehittämiseen myönnettävä tuki

- 1) Yhteisölähtöiseen paikalliseen kehittämiseen ERI-rahastoista myönnettävä tuki kattaa
 - c) paikallisen toimintaryhmän yhteistyötoimien valmistelun ja täytäntöönpanon;

Asetus 1305/2013 (maaseuturahastoasetus)

44 artikla Leader-yhteistyötoimet

- 1) Asetuksen (EU) N:o 1303/2013 35 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitettua tukea myönnetään seuraaviin:
 - a) jäsenvaltion sisäiset yhteistyöhankkeet (alueiden välinen yhteistyö) tai yhteistyöhankkeet usean jäsenvaltion eri alueiden välillä tai kolmansien maiden alueiden kanssa (valtioiden välinen yhteistyö);
 - b) alueiden ja valtioiden välisiin yhteistyöhankkeisiin liittyvä valmisteleva tekninen apu edellyttäen, että paikalliset toimintaryhmät pystyvät osoittamaan, että ne aikovat toteuttaa konkreettisen hankkeen.
- 2) Muiden paikallisten toimintaryhmien lisäksi maaseuturahaston tukea saavan paikallisen toimintaryhmän kumppaneina voi olla
 - a) paikallisten julkisten ja yksityisten kumppaneiden ryhmä maaseutualueella, jolla pannaan täytäntöön paikallista kehittämisstrategiaa unionissa tai sen ulkopuolella;
 - b) paikallisten julkisten ja yksityisten kumppaneiden ryhmä muulla kuin maaseutualueella, jolla pannaan täytäntöön paikallista kehittämisstrategiaa.
- 3) Jos paikalliset toimintaryhmät eivät valitse yhteistyöhankkeita, jäsenvaltioiden on luotava jatkuva hakujärjestelmä.

Jäsenvaltioiden on julkistettava valtioiden välisten yhteistyöhankkeiden valintaan sovellettavat kansalliset tai alueelliset hallinnolliset menettelyt ja luettelo tukikelpoisista kustannuksista viimeistään kahden vuoden kuluttua maaseudun kehittämisohjelmiansa hyväksymispäivästä.

Toimivaltaisen viranomaisen on käsiteltävä yhteistyöhankkeet viimeistään neljän kuukauden kuluttua hankerahakemuksen toimittamispäivästä.

- 4) Jäsenvaltioiden on annettava komissiolle tiedoksi hyväksytyt valtioiden väliset yhteistyöhankkeet.

52 artikla Euroopan maaseutuverkosto

3) Verkoston tehtävänä on ...

g) tukea kansallisia verkostoja ja valtioiden välisen yhteistyön aloitteita sekä maaseudun kehittämisen alan toimien ja kokemusten vaihtoa kolmansissa maissa olevien verkostojen kanssa;

h) erityisesti paikallisten toimintaryhmien osalta ...

ii) tehdä yhteistyötä EAKR:n, ESR:n sekä EMKR:n perustamien, paikallisen kehittämisen alan verkostoitumisesta ja teknisestä tuesta vastaavien elinten kanssa niiden paikallisten kehittämistoimien ja valtioiden välisen yhteistyön aloilla.

54 artikla Kansallinen maaseutuverkosto

3) Edellä olevan 51 artiklan 3 kohdan mukainen maaseuturahaston tuki on käytettävä seuraaviin: ...

b) sellaisen toimintasuunnitelman laatiminen ja täytäntöönpano, johon sisältyvät vähintään seuraavat asiat: ...

iii) paikallisten toimintaryhmien koulutus- ja verkostoitumistoimet ja erityisesti alueiden ja valtioiden välistä yhteistyötä koskeva tekninen apu, paikallisten toimintaryhmien välisen yhteistyön helpottaminen ja kumppanien etsintä 35 artiklassa tarkoitettua toimenpidettä varten; ...

3. Maaseuturahaston tuensaantiehtot

3.1 Yleiset periaatteet

- Maantieteellinen laajuus

Maaseuturahastoasetuksen 44 artiklan 2 kohdassa säädetään alueista, joilta maaseuturahasto- tai Leader-tuen piiriin kuuluvat paikalliset toimintaryhmät voivat hakea yhteistyökumppaneita. Artiklan mukaan toimintaryhmien yhteistyökumppanit voivat tulla **Euroopan unionista ja sen ulkopuolelta**. Euroopan unionin maista tulevat kumppanit voivat toimia **sekä maaseutu- että kaupunkialueilla**. Sen sijaan Euroopan unionin ulkopuolisista maista tulevat kumppanit voivat toimia vain maaseutualueilla.

Jotta yhteistyön mahdolliset hyödyt voitaisiin maksimoida, hallintoviranomaisten ei pitäisi tarpeettomasti rajoittaa yhteistyön maantieteellistä laajuutta. Paikalliset toimintaryhmät voivat tehdä yhteistyötä kaupunkialueilla tai EU:n ulkopuolisilla alueilla toimivien kumppaniryhmien kanssa, mutta maaseuturahastosta voidaan rahoittaa ainoastaan sellaisia maaseudun kehittämisohjelman toimia, jotka koskevat CLLD-toiminnan tai Leader-toimenpiteen piiristä tuettavaksi valittuja paikallisia kehittämisstrategioita tai paikallisia toimintaryhmiä. Yhteistyössä on noudatettava säännöksiä, jotka koskevat sijainnin mukaan määräytyvää ERI-rahastoista tuettujen toimien tukikelpoisuutta ja varsinkin unionin ulkopuolisissa maissa aiheutuvia menoja (ks. yhteisiä säännöksiä koskeva asetus, 70 artikla).

- Kumppanityypit

Kun hallintoviranomaiset määrittelevät yhteistyön sääntöjä, niiden tulisi tarjota mahdollisuus hankkia monenlaisia kumppaneita. Näin voidaan ottaa huomioon unionissa ja sen ulkopuolella sijaitsevilla maantieteellisillä alueilla esiintyvät erilaiset kumppanuusmuodot. Viranomaisten ei pitäisi sulkea pois varsinkaan paikallisten toimintaryhmien mahdollisuutta tehdä keskinäistä yhteistyötä eikä niiden mahdollisuutta muodostaa kumppaniryhmiä muiden tahojen kanssa.

Maaseuturahastoasetuksen 44 artiklan 2 kohdassa säädetään, että jos Leader-tukea hakevan paikallisen toimintaryhmän yhteistyöhankkeen kumppanina ei ole jokin toinen toimintaryhmä, kumppanin on oltava paikallista kehittämisstrategiaa toteuttava paikallisten

julkisten ja yksityisten kumppaneiden ryhmä. Kyseisen ryhmän toiminnan on siis vastattava laajuudeltaan paikallisen toimintaryhmän toimintaa, mutta sen ei tarvitse noudattaa kaikilta piirteiltään yhteisiä säännöksiä koskevan asetuksen 33 artiklaa ("Yhteisölähtöiset paikalliset kehittämissstrategiat").

Yhteistyöhankkeen alussa kumppanien tulisi allekirjoittaa sopimus, jossa määritetään selkeästi kunkin kumppanin tehtävät. Liitteessä 4 on ohjeellinen esimerkki yleispätevästä yhteistyösopimusmallista.

Kumppanien on hyvä määritellä tai sopia jo etukäteen perusteet, joilla toteutettavia toimia arvioidaan. Ne voivat myös sopia, mitkä toimenpidetyypit eivät kuulu hankkeen piiriin.

On myös tärkeää, että yhteistyökumppanit pitävät toisensa ajan tasalla hankkeen edistymisestä ja toteutuksen aikaisista muutoksista. Näin hanketta voidaan tarvittaessa muuttaa ja varmistaa siten, että yhteisesti sovitut hanketavoitteet saavutetaan.

- Yhteistyöhankkeiden tuensaajat

Yhteistyöhankkeet vaativat huolellisempaa koordinoitua kuin tavanomaiset paikallishankkeet. Niissä on myös usein voimakas kollektiivinen tai alueellinen ulottuvuus. Tällöin on järkevää, että yhteistyöhankkeen lopullinen tuensaaja voi olla myös paikallinen toimintaryhmä itse. Tämä mahdollistetaan nimenomaisesti yhteisiä säännöksiä koskevan asetuksen 34 artiklan 4 kohdassa.

- Kumppanuuden vetäjä

Yhteistyöhankkeisiin ei ole pakko nimetä kumppanuuden vetäjää (jota kutsutaan toisinaan koordinoinnista vastaavaksi paikalliseksi toimintaryhmäksi), mutta se on hyvin suositeltavaa. Jos kumppanuudessa ei ole vetäjää, kumppanien tehtävät on jaettava erittäin selkeästi, ja niiden on kaikkien oltava erittäin sitoutuneita hankkeeseen.

Kumppanuuden vetäjällä tulisi olla muun muassa seuraavat tehtävät ja vastuut:

- hankesuunnittelun ohjaus ja koordinointi – kuten kumppanien välisen yhteistyösopimuksen laatiminen,
- kunkin kumppanin rahoitushakemuksen koordinointi ja seuranta,
- hankkeen toteutuksen ja kunkin kumppanin tehtävien ohjaus ja koordinointi (tietojenvaihdon ja yhteisten tuotosten organisointi jne.),
- hankkeen tulosten ja rahoituksen seuranta ja niistä tiedottaminen.

Muita tehtäviä ja vastuita voidaan lisätä kunkin yhteistyöhankkeen tarpeiden mukaan.

Kumppanuuden vetäjän vastuut edellyttävät muita kumppaneita suurempaa rahoitusta hankkeen budjetista. Ne voidaan rahoittaa joko paikallisen toimintaryhmän budjetista tai kyseisen kumppanin ohjelman yhteistyöbudjetista tai hankkeen muiden kumppanien maksamalla rahoitusosuudella.

3.2 Tukityypit

3.2.1 Valmisteluvaiheessa annettava tekninen tuki⁵

⁵ Asetuksen (EU) N:o 1305/2013 44 artiklan 1 kohdan b alakohta.

Yhteisiä säännöksiä koskevan asetuksen 35 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan ”yhteisölähtöiseen paikalliseen kehittämiseen ERI-rahastoista myönnettävä tuki kattaa paikallisen toimintaryhmän yhteistyötoimien valmistelun ja täytäntöönpanon”.

Tekninen valmistelutuki on siis pakollinen, ja se tulisi sisällyttää kaikkiin maaseudun kehittämisohjelmiin **koko ohjelmakauden ajan**. Tukea hankkeen esivalmisteluun tarjottiin jo monissa kauden 2007–2013 ohjelmissa ja jopa Leader+ -ohjelmassa, mutta nyt siitä on tehty pakollinen osa yhteistyötukea. Tavoitteena on saada paikalliset toimintaryhmät hyödyntämään yhteistyötoimia paremmin.

Potentiaaliset kumppanit voivat käyttää valmistelutukea tapaamisten järjestämiseen ja aie- tai yhteistyösopimuksen laatimiseen ja näin valmistella yhteistyöhanketta.⁶

Tuen avulla voidaan selvittää tietyn yhteistyöidean toteutettavuutta potentiaalisten kumppanien kanssa ja tutkia, mitä resursseja on saatavilla (esimerkiksi enimmäistukiprosentit ja -määrät, tuki paikallisilta sidosryhmiltä sekä muut resurssit). Valmistelevista toimista voi olla tuloksena kaksi tilannetta, joissa täysimääräisen yhteistyöhankkeen kehittäminen ei ole perusteltua: ne voivat johtaa tuotoksiin, joiden vuoksi täysimääräinen yhteistyöhanke ei enää ole tarpeen, tai päätelmään, että suunniteltu hanke ei ”nykytilanteessa” ole toteutettavissa, jolloin kumppanit päättävät jättää hankkeen kehittämättä.

Teknisestä valmistelutuesta rahoitettavia kustannuksia voivat olla esimerkiksi seuraavat:

- potentiaalisten kumppanien kanssa pidettävien kokousten kustannukset (matka- ja majoituskulut, tulkkien palkkiot jne.),
- hankkeen esivalmistelun kustannukset (esim. osallistuminen tapahtumiin, opintovierailut, hankkeen toteutettavuusselvitys, erityiskysymyksissä tarvittava konsultointi, käänöskustannukset ja ylimääräiset henkilöstökustannukset).

On kuitenkin vaikea varautua ennalta kaikkiin toimiin, joita paikallisen toimintaryhmän yksittäiset tarpeet ehkä edellyttävät yhteistyöhankkeen valmisteluvaiheen aikana. Onkin hyvin suositeltavaa, **ettei maaseudun kehittämisohjelmasta rahoitettavia kustannuksia kuvata liian tarkkaan**.

Jos potentiaaliset kumppanit voivat valmistelutukeen oikeuttavien toimien ja kustannusten puitteissa toteuttaa monenlaisia toimia, yhteistyöhankkeen valmistelu paranee ja epäonnistumisen riski pienenee. Potentiaalisten kumppanien on myös tärkeää vierailla toistensa luona, jotta he ymmärtävät, mistä kumppanien motivaatio ja kiinnostus kyseisen yhteistyöhankkeen toteuttamiseen kumpuaa.

Teknistä valmistelutukea voidaan myöntää vain sillä edellytyksellä, että toimintaryhmä osoittaa harkitsevansa konkreettisen hankkeen toteuttamista. Sen tulisi siis ainakin määrittellä suunnitellun hankkeen luonne ja tavoitteet.

Teknisen valmistelutuen saaminen ei kuitenkaan edellytä, että hanke myöhemmin toteutetaan, jos esimerkiksi toteuttaminen osoittautuu mahdottomaksi. Valmistelutukea voidaan myöntää, vaikka hanke ei toteutuisikaan. Tällöin toimintaryhmältä ei pitäisi

⁶ Esimerkkejä valmistelutukeen liittyvistä konkreettisista toimista on esitetty Leader-yhteistyötä käsittelevän ENRD:n asiantuntijatyöryhmän yhteenvetoasiakirjassa [http://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-cooperation_en].

kuitenkaan periä tukea takaisin. Rahoituksen tehokkaan käytön varmistamiseksi toimintaryhmien voidaan kuitenkin edellyttää esittävän perustelut, jos saatu valmistelutuki ei johda yhteistyöhankkeeseen.

Teknisellä valmistelutuella ei pitäisi rahoittaa kuluja, jotka ovat syntyneet sen jälkeen, kun yhteistyökumppanuus on vahvistettu sopimuksella. Valmistelutuki on nimittäin jo määritelmänsä mukaan tarkoitettu yhteistyöhanketta edeltävään vaiheeseen.

Hallintoviranomaiset voivat halutessaan asettaa tekniselle valmistelutuelle ylärajan ja määrittää sen perusteet (esimerkiksi toimintaryhmäkohtainen tai hakemuskohtainen kiinteä summa). On kuitenkin suositeltavaa, ettei paikallisen toimintaryhmän toteuttamien valmistelutoimien määrää rajoiteta asettamalla toimintaryhmäkohtaiselle valmistelutuelle tietty budjettikatto.

3.2.2 Yhteistyöhankkeen tukeminen⁷

Maaseuturahaston tuella voidaan myös rahoittaa itse yhteistyöhankkeeseen kuuluvia toimia.

Yhteistyöhankkeen tulisi koskea **konkreettista toimintaa, jolla on selkeästi määritetyt tuotokset tai tulokset** ja joka tuottaa hyötyä kyseisille alueille.

Hankkeissa voidaan keskittyä monenlaisiin toimiin. Niillä voidaan esimerkiksi parantaa valmiuksia ja levittää paikallisesta kehittämistoiminnasta saatuja kokemuksia laajemmalle yleisölle esimerkiksi yhteisjulkaisuilla, koulutusseminaareilla tai twinning-järjestelyillä (kuten ohjelmajohtajien ja -henkilöstön vaihtotoimilla), jotka johtavat yhteisten tai samanlaisten menetelmien ja työskentelytapojen käyttöönottoon tai yhteiseen tai koordinoituun kehittämistoimintaan.

Kun yhteistyökumppanit määrittelevät yhteistyöhankkeen yhteisesti sovittavat tavoitteet ja tuotokset, niiden on otettava huomioon myös yhteistyöhön osallistuvien alueiden erilaiset kehitysvaiheet. Tämä lisää yhteistyöhankkeen vaikuttavuutta ja tehokkuutta ja auttaa maksimoimaan tuotokset kullekin yhteistyökumppanille, koska ne on räätälöity niiden omien kehitystarpeiden mukaisiksi (mukaan lukien hankkeeseen sisältyvä valmiuksien kehittämisosio).

Paikallisten toimintaryhmien lisäksi myös muiden paikallisten sidosryhmien pitäisi voida osallistua yhteistyöhankkeisiin (esimerkiksi yritysten välinen yhteistyö). Näin yhteistyön lisäarvo on paikallisten toimintaryhmien alueilla toimivien sidosryhmien kehitystarpeiden kannalta mahdollisimman suuri (yhteistyöhankkeen lähtökohtana voivat olla esimerkiksi tiettyjen, paikallisen kehityksen kannalta strategisesti merkittävien yksityisten tai julkisten sidosryhmien valmiuksien kehittämistarpeet).⁸

Tukikelpoisuuskaiteerit voidaan asettaa paikallisen kehittämisstrategian tai ohjelman tasolla sen mukaan, mitä valintajärjestelmää on päätetty käyttää (ks. 4.2.1 ja 4.2.2 kohta). Tukikelpoisuuskaiteereissa tulisi noudattaa samaa menetelmää kuin paikallisen kehittämisstrategian mukaisesti toteutetuissa (paikallis)hankkeissa.⁹

⁷ Asetuksen (EU) N:o 1305/2013 44 artiklan 1 kohdan a alakohta.

⁸ Esimerkiksi Saksassa hankkeen edunsaajan ei tarvitse olla paikallinen toimintaryhmä, kunhan tämä hyväksyy yhteistyösopimuksen. Pohjois-Irlannissa paikalliset sidosryhmät voivat osallistua yhteistyöhankkeisiin "liitännäisjäsenenä" (associate partner).

⁹ Asetuksen (EU) N:o 1303/2013 35 artiklan 1 kohdan b alakohta.

Yhteistyöhanke edellyttää jonkinasteisia yhteisiä toimia. Yhteisellä toimella voi olla seuraavia piirteitä:

- Se edistää osallistuvien paikallisten toimintaryhmien paikallisten kehitysstrategioiden tavoitteita.
- Se johtaa mitattavissa olevaan ja konkreettiseen¹⁰ tuotokseen, josta on hyötyä yhteistyökumppaneille.
- Se on yhteistyökumppaneiden hyväksymä toimi, ja se määritellään tällaisena hakulomakkeessa.
- Hankkeen yhteistyökumppanit osallistuvat sen toteuttamiseen.
- Sen toteuttamista voi koordinoita kumppanuuden vetäjä tai yhteistyökumppaneiden hanketta varten perustama yhteinen rakenne.
- Hankkeen tavoitteet eivät olisi saavutettavissa ilman tämäntyyppistä toimea, eli jos paikalliset toimintaryhmät toimisivat yksin ja toteuttaisivat vain paikallisia toimia.

Esimerkkejä siitä, mitä yhteisellä toimella voidaan tuottaa tai pyrkiä saamaan aikaan:

- yhteinen tietämuskanta (esimerkiksi metodologinen opas, koulutuspaketti tai asiakirjamalleja, merkkejä ja muita työvälaineitä sisältävä asiakirja), joka liittyy yhteistyökumppaneiden yhteiseen aihepiiriin (esimerkiksi alueellisen laatumerkin kehittäminen, paikallisten tuotteiden markkinointi, ilmastonmuutoksen paikallisvaikutusten torjuntapaketti tai sosiaalista osallisuutta koskeva tiedotus)
- yhteiset verkkosivut tai julkaisut, joissa esitellään esimerkiksi yhteistyökumppaneiden toimia, aloitteita ja hankkeen tuloksia
- laitteen tai välineen hankinta kaikkien yhteistyökumppaneiden käyttöön (esimerkiksi paikallisilla messuilla tai tapahtumissa).

3.3 Yhteistyötuen taloudellinen laajuus

Jokaisessa maaseudun kehittämissuunnitelmassa on varattava tietty summa Leader-toimenpiteen rahoituksesta yhteistyötoimiin. Näin paikallisille toimintaryhmille taataan, että yhteistyöhankkeet voidaan toteuttaa. Yhteistyön rahoitus on esitettävä maaseudun kehittämissuunnitelman taloudellisia tuotoksia koskevassa taulukossa.

Jos paikalliset toimintaryhmät valitsevat yhteistyöhankkeensa itse, niitä koskeva rahoitus tulisi myöntää toimintaryhmille ennakkoon paikallishankkeiden toteutusta koskevan rahoituksen myöntämisen yhteydessä. Jos yhteistyötoimia hallinnoidaan sen sijaan keskitetysti, toimintaryhmille ei myönnetä yhteistyörahoitusta ennakkoon, vaan ne hakevat tukea hankekohtaisesti hallintoviranomaisen järjestämien hakukierrosten yhteydessä.

Kokemus on osoittanut, että yhteistyöhankkeiden suunnittelu vie aikaa. Siksi suositellaan, että yhteistyöhön varataan tukea myös kansallisessa **osarahoituksessa** koko rahoituskauden ajan.

Kustannuslajit

Kullekin yhteistyökumppanille **syntyneiden kustannusten** lisäksi tukikelpoinen on myös kumppanien osuus yhteistyötoimien yhteydessä syntyneistä **yhteisistä kustannuksista**.

¹⁰ Konkreettiset tuotokset voivat liittyä erilaisten levitettävien materiaalien, koulutusmateriaalien, verkkosivustojen tai visuaalisten aineistojen laatimiseen tai rakennus- tai laiteinvestointeihin, joiden voidaan osoittaa edistävän hankkeen tavoitteiden saavuttamista

Alueiden tai valtioiden välisessä yhteistyöhankkeessa yhteisiä kustannuksia aiheutuu niistä alueiden tai valtioiden välisistä hanketoimista, jotka muodostavat hanke-ehdotuksessa määritellyn yhteisen toimen, sekä (tarvittaessa) näihin toimiin liittyvästä koordinoinnista, josta vastaa kumppanuuden vetäjä.

Yhteiset kustannukset liittyvät yhteisten toimien ja etenkin niiden konkreettisten toimien toteuttamiseen, joiden kustannuksista yhteistyökumppanit vastaavat yhdessä. Yhteisiä kustannuksia voi aiheutua esimerkiksi (tietotekniikkaan ja muihin asioihin liittyvästä) konsultoinnista ja/tai muista palveluista, joita yhteisen esitteen, verkkosivuston, julkaisun, koulutuspaikin tai muun yhteisen ”tuotteen” valmistaminen edellyttää.

Yhteisiä kustannuslajeja voivat olla seuraavat (luettelo ei ole tyhjentävä):

- majoitukseen, ateriapalveluihin, matkoihin, yhteisiin tapahtumiin tarvittavan tilan vuokraamiseen, kokouksiin ja työpajoihin liittyvät kustannukset
- yhteisten tuotteiden kehittämiseen liittyvistä konsultointi- ja asiantuntijapalveluista aiheutuvat kustannukset
- yhteisiin tuotteisiin liittyvistä muista palveluista (esimerkiksi julkaisujen painamisesta ja ulkoasun suunnittelusta) aiheutuvat kustannukset
- hankkeessa tarvittavan laitteen tai välineen hankintakustannukset (kun laite tai väline on kaikkien yhteistyökumppanien käytössä)
- hanketta varten palkatusta henkilöstöstä (esimerkiksi yhteinen hankepääällikkö) aiheutuvat kustannukset.

Jotta paikallisille toimintaryhmille ei aiheutuisi tarpeetonta vaivaa, kansallisten viranomaisten tulisi pyrkiä yhdenmukaistamaan mahdolliset kustannuslajit kansalliseen oppaaseen tai lainsäädäntöön ja ennen kaikkea määrittämään selkeästi tukeen oikeuttamattomat kustannuslajit.

4. Yhteistyötoimien valintamenettelyt

4.1 Yhteistyön teknisen valmistelutuen saajien valinta

Jotta yhteistyö olisi helpompi käynnistää, teknisen valmistelutuen hakumenettely ja yhteistyöhankkeiden valintamenettely olisi hyvä pitää erillään.

Teknisen valmistelutuen saajat voidaan valita joko

- a) hallinnollisessa valintamenettelyssä, jolloin tuki annetaan hallintoviranomaiselle tehdyn hakemuksen perusteella valituille paikallisille toimintaryhmille, tai
- b) toimintaryhmien järjestämässä paikallisessa valintamenettelyssä, jossa ne käyttävät osan paikallisen kehittämisstrategiansa toteuttamiseksi myönnetystä rahoituksesta.

4.2 Yhteistyöhankkeiden valinta

Yhteisiä säännöksiä koskevan asetuksen 34 artiklan mukaan paikallinen toimintaryhmä valitsee hankkeet, jotka paikallisen kehittämisstrategian yhteydessä toteutetaan. Kyseisen asetuksen 34 artiklan 3 kohdan f alakohdassa säädetään kuitenkin, että myös hallintoviranomainen voi poikkeustapauksissa valita yhteistyöhankkeet.

Hankkeet voidaan siis valita kahdella tavalla: valitsijana on joko paikallinen toimintaryhmä tai hallintoviranomainen (ks. 4.2.1 ja 4.2.2 kohta). Saman ohjelman sisällä voidaan myös käyttää näitä molempia yhteistyöhankkeiden valintatapoja.

Asiasta vastaavien viranomaisten tulisi karsia päätöksentekoprosessiin sisältyviä viivästyksiä jo ennalta, sillä yhteistyöhankkeiden onnistuminen määräytyy selvästi sen mukaan, kuinka nopeasti eri yhteistyökumppanien hakemukset käsitellään. Rahoituksen myöntämispäätös tulisi tehdä neljän kuukauden kuluessa hankehakemuksen toimittamispäivästä (maaseuturahastoasetus, 44 artiklan 3 kohdan kolmas alakohta). Samaa määräaikaa tulisi soveltaa myös paikallisten toimintaryhmien valitsemiin yhteistyöhankkeisiin.

Jäsenvaltioiden tulisi varmistaa, etteivät toimintaryhmät luovu yhteistyöstä valintamenettelyissä ja määräajoissa esiintyvien erojen vuoksi. Hallintoviranomaista kehoitetaan päätöksentekoprosessin nopeuttamiskeinojen lisäksi mahdollisuuksien mukaan hyväksymään oman alueensa yhteistyöhankkeet alustavasti sillä edellytyksellä, että myös muut hallintoviranomaiset hyväksyvät yhteistyökumppanit kohtuullisen ajan kuluessa. Tämä helpottaa eri kansallisten tai alueellisten viranomaisten hyväksynnästä riippuvien hankkeiden toteuttamista.

4.2.1 Paikallisten toimintaryhmien suorittama valinta

Ihannetapauksessa toimintaryhmät sisällyttävät yhteistyötoimet paikalliseen kehittämisstrategiaan. Näin noudatetaan myös parhaiten CLLD:n tai Leaderin periaatteita. Kyseeseen voivat tulla joko erilliset yhteistyötoimet tai kattava yhteistyöstrategia siitä riippuen, mitä tarpeita vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia luotaavassa SWOT-analyysissä määritellään.

Jos yhteistyö on otettu toimintaryhmän paikallisen kehittämisstrategian yhdeksi painopisteeksi, toimintaryhmä valitsee yhteistyöhankkeet, samalla tavalla kuin muutkin paikalliseen kehittämisstrategiaan sisältyvät hankkeet, koska sillä on parhaat edellytykset valita aluettaan tai sidosryhmiään eniten hyödyttävät yhteistyöhankkeet.

Kuten muiden paikallishankkeiden yhteydessä, maaseudun kehittämisohjelmasta vastaava viranomainen suorittaa lopullisen tukikelpoisuustarkastuksen ja tekee päätökseen tuen myöntämisestä. Jos hallintoviranomainen niin päättää, nämä tehtävät voidaan myös siirtää paikallisille toimintaryhmille. Tässä toteutusmallissa myös yhteistyöhön sovelletaan alhaalta ylös -lähestymistapaa.

Paikallinen toimintaryhmä ilmoittaa aikomuksensa tehdä yhteistyötä oman strategiansa kattamalla yhdellä tai useammalla osa-alueella, mutta ei välttämättä nimeä kumppaneita (koska nämä eivät ole vielä saaneet päätöstä omaan maaseudun kehittämisohjelmaansa sisältyvästä Leader-rahoituksesta). Toimintaryhmä varautuu yhteistyöhön toiminta- ja rahoitussuunnitelmiaan (joita voidaan tarvittaessa muuttaa seuranta- ja arviointimenettelyjen perusteella). Tällöin yhteistyörahoitus myönnetään toimintaryhmälle paikallisen kehittämisstrategian toteutukseen myönnettävän rahoituksen yhteydessä.

Kun yhteistyö sisällytetään paikalliseen kehittämisstrategiaan, paikallisen toimintaryhmän on helpompi alkaa ajoissa suunnitella yhteistyötoimia ja niihin liittyviä valmistelutoimia, joilla selvitetään yhteistyöideoiden toteutettavuutta ja valmistellaan toteutuskelpoisiksi todettuja toimia. Näin yhteistyötoimet ankkuroituvat vahvasti paikallisiin strategioihin, ovat niiden mukaisia ja edistävät aidosti yhteisten painopisteiden toteuttamista.

Oikeus valita yhteistyöhankkeet voidaan poikkeuksellisesti antaa paikallisen toimintaryhmän sijaan hallintoviranomaisille, jos hankkeet eivät ole yksinomaan paikallisia, vaan niillä on laajempi alueellinen vaikutus. Hallintoviranomainen voikin pitää tärkeänä ohjata prosessia julkaisemalla hankehakuja, perustamalla yhteistyöhankkeiden valintalautakunnan ja määrittelemällä yhdenmukaiset arviointiperusteet, kuten soveltamalla aihekohtaista lähestymistapaa kaikkiin ohjelma-alueella oleviin paikallisiin toimintaryhmiin.

Monet jäsenvaltiot ovat toimineet tällä tavoin jo monen Leader-sukupolven ajan. Tämä vaihtoehto ei saisi kuitenkaan estää paikallisia toimintaryhmiä valitsemasta oman strategiansa mukaisia yhteistyöhankkeita eikä kumota tai heikentää alhaalta ylös -periaatetta hankkeissa.

4.2.2 Hallintoviranomaisten suorittama valinta

Jos hallintoviranomaiset huolehtivat yhteistyöhankkeiden valinnasta, niiden tulisi luoda jatkuvan haun järjestelmä (maaseuturahastoasetus, 44 artiklan 3 kohta). Tämä velvoite tarkoittaa, että jos hankkeiden valinta järjestetään hankehauilla, niiden tulisi olla joko koko kauden ajan jatkuvasti avoimia tai niitä tulisi järjestää vuosittain vähintään 3–4, jotta tukea olisi jatkuvasti saatavilla.

Hakuja olisi joka tapauksessa järjestettävä riittävän usein, jotta hankkeita, joihin osallistuu eri ohjelma-alueilta tulevia kumppaneita, ei olisi liian hankala toteuttaa (ks. 5 luku ja liite 2: CLLD-opas, 8.4 kohta). Koska yhteistyöhankkeiden valinta vie aikaa, hallintoviranomaisia kehoitetaan mahdollisuuksien mukaan yhdenmukaistamaan valintaprosessin päätösvaihe ohjelman lopussa.

Hallintoviranomaisen tulisi myös ilmoittaa hankkeen hyväksymisestä tai hylkäämisestä hankekumppaneille ja muille hallintoviranomaisille. Tällainen tietojenvaihto on tarpeen, koska hankkeen toteuttaminen (esim. maksut) voi alkaa vasta kun kaikki asiaankuuluvat menettelyt ovat päättyneet.

Kuten edellä todettiin, hallintoviranomaisten tulisi varmistaa nopea päätöksentekoprosessi, ja niitä kehoitetaan mahdollisuuksien mukaan hyväksymään oman alueensa yhteistyöhankkeet alustavasti sillä edellytyksellä, että myös muut hallintoviranomaiset hyväksyvät yhteistyökumppanit kohtuullisen ajan kuluessa. Tällaisin toimenpitein voidaan helpottaa eri kansallisten tai alueellisten viranomaisten hyväksynnästä riippuvien hankkeiden toteuttamista.

Yhteistyöhankkeen tukihakemusten jättäminen edellyttää yhteistyökumppaneilta keskinäistä koordinoitua. Tämä helpottaa hanketoimintojen käynnistämistä koordinoitusti neljän kuukauden kuluessa hankehakemusten jättämisestä (asetuksen 1305/2013 (maaseuturahastoasetus) 44 artikla). Näin ollen myös hallintoviranomaiset voivat koordinoita valtioiden välisten yhteistyöhankkeiden hyväksynnän. Hyväksymisprosessiin osallistuvat hallintoviranomaiset voivat vauhdittaa prosessia ja saada aikaan parempia ja nopeampia päätöksiä vaihtamalla tietoa keskenään.

5. Valtioiden välistä yhteistyötä koskevat erityissäännökset

Eräiden maaseuturahastoasetuksen säännösten nimenomaisena tarkoituksena on lisätä valtioiden välisiä yhteistyöhankkeita ja vähentää tunnettuja pullonkauloja, joita aiheutuu siitä,

että jokaiseen hankkeeseen tarvitaan hyväksyntä useiden eri jäsenvaltioiden hallintoviranomaisilta.

Maaseuturahastoasetuksen 44 artiklassa asetetaan hallintoviranomaisille useita tärkeitä velvoitteita, jotka koskevat valtioiden välisen yhteistyön hallintoa. Ne luetellaan seuraavassa. (Valtioiden välisen yhteistyön teknistä tukea koskevia Euroopan maaseutuverkoston ja kansallisten maaseutuverkostojen velvoitteita käsitellään 6 luvussa).

- ***”[Jäsenvaltioiden] on julkistettava valtioiden välisten yhteistyöhankkeiden valintaan sovellettavat kansalliset tai alueelliset hallinnolliset menettelyt ja luettelo tukikelpoisista kustannuksista viimeistään kahden vuoden kuluttua maaseudun kehittämissuunnitelmien hyväksymispäivästä”*** (maaseuturahastoasetus, 44 artiklan 3 kohdan toinen alakohta)

Näin kaikki kyseisistä asioista kiinnostuneet saavat niistä tiedon. Varsinkin paikallisten toimintaryhmien on erityisen tärkeää ymmärtää paitsi omaan maaseudun kehittämissuunnitelmaansa sovellettavat valtioiden välisen yhteistyön säännöt, myös kaikkiin yhteistyökumppaneihin sovellettavat säännöt.

Menettelytapojen yhtenäistämiseksi olisi myös hyvä vaihtaa erityyppisistä säännöistä saatuja kokemuksia. Vuosina 2007–2013 saatujen kokemusten perusteella tämä on erityisen tärkeää jäsenvaltioille, joiden välille on odotettavissa monia valtioiden välisiä yhteistyöhankkeita. Malleja tietojen julkistamiseen löytyy kunkin jäsenvaltion harjoittaman valtioiden välisen yhteistyön esitteistä, joita on julkaistu kautta 2007–2013 koskevalla Euroopan maaseutuverkoston verkkosivustolla. Verkosto todennäköisesti kerää ja julkistaa tiedot samalla tavoin myös kaudella 2014–2020.

- ***”Toimivaltaisen viranomaisen on hyväksyttävä yhteistyöhankkeet viimeistään neljän kuukauden kuluttua hankehakemuksen toimittamispäivästä”*** (maaseuturahastoasetus, 44 artiklan 3 kohdan kolmas alakohta)

Eri kansallisten tai alueellisten viranomaisten hyväksynnästä riippuvien hankkeiden toteuttamista helpottaa jäsenvaltioiden nopea päätöksentekoprosessi, jolloin toimintaryhmät luovu yhteistyöstä valintamenettelyissä ja määräaajoissa esiintyvien erojen vuoksi. Asetuksen mukaan yhteistyöhankkehakemusta koskevan päätöksen tekemiseen voidaan käyttää enintään neljä kuukautta.

Hallintoviranomaista kehoitetaan mahdollisuuksien mukaan hyväksymään oman alueensa yhteistyöhankkeet alustavasti sillä edellytyksellä, että myös muut hallintoviranomaiset hyväksyvät yhteistyökumppanit kohtuullisen ajan kuluessa.

- ***”Jäsenvaltioiden on annettava komissiolle tiedoksi hyväksytyt valtioiden väliset yhteistyöhankkeet”*** (maaseuturahastoasetus, 44 artiklan 4 kohta)

Säännöksellä on kaksi tavoitetta: varmistaa valtioiden välisen yhteistyön seuranta EU:n tasolla (komissio antaa kootut tiedot hyväksytyistä hankkeista) ja tarjota tietojenvaihtofoorumi samaan valtioiden väliseen yhteistyöhankkeeseen osallistuville jäsenvaltioille.

Koska koordinoitua hyväksymismenettelyä ei ole, tiedonantovelvoite koskee jokaista yksittäistä hyväksyttyä hanketta. Kansalliset maaseutuverkostot voivat auttaa hallintoviranomaisia kokoamaan tarvittavat tiedot ja toteuttamaan niiden edellyttämät jatkotoimet. Euroopan maaseutuverkostoverkosto voi auttaa omien tehtäviensä rajoissa

(maaseuturahastoasetus, 52 artiklan 3 kohdan g alakohta¹¹) levittämään ja julkaisemaan tietoja (ks. myös 6 luku).

Tiedot on annettava SFC2014-järjestelmällä¹² (ilmoituslomakkeen luonnos on liitteessä 3). Yksityiskohtaisempaa tietoa menettelystä annetaan myöhemmin. Tietoja on hyvä toimittaa sitä mukaa kun hankkeita hyväksytään.

Kaudelta 2007–2013 saadut kokemukset ovat osoittaneet, että eräät jäsenvaltiot eivät halua tehdä ilmoituksia, jos niillä ei ole kaikkia lomakkeessa pyydettyjä tietoja. Koska yhtenä päätavoitteena on kuitenkin nopea tietojenvaihto, jäsenvaltioita kehoitetaan toimittamaan hyväksytyjen hankkeiden tiedot, vaikka lomaketta ei olisi täytetty kokonaan. Lomakkeen toimittaminen SFC-järjestelmällä ei tarkoita, että jäsenvaltiota rangaistaan, jos lomake ei ole aluksi täytetty kokonaan. Kun puuttuvat tiedot saadaan, ne tulisi päivittää SFC-järjestelmään.

6. Maaseutuverkostojen (Euroopan maaseutuverkoston ja kansallisten maaseutuverkostojen) rooli Leader-yhteistyössä

Maaseuturahastoasetuksessa luetellaan Euroopan maaseutuverkoston ja kansallisten maaseutuverkostojen tehtävät. Molemmilla on oma osuutensa yleistuessä ja teknisessä erityistuessä, joita paikallisille toimintaryhmille annetaan Leader-yhteistyössä.

Euroopan maaseutuverkostolla on selkeä velvoite tarjota tällaista tukea sekä valtioiden välisille aloitteille että kansallisille maaseutuverkostoille. Kehittämisyhteistyö tekee lisäksi yhteistyötä muiden ERI-rahastojen perustamien elinten kanssa, jotka tarjoavat CLLD-toiminnan verkostointitukea ja teknistä tukea. Yhteistyötä tehdään erityisesti valtioiden välisen yhteistyön alalla (ks. maaseuturahastoasetus, 52 artiklan 3 kohdan g alakohta ja h alakohdan ii alakohta).

Kansalliset maaseuturahastot puolestaan tukevat yhteistyötä tarjoamalla erityisesti teknistä tukea paikallisten toimintaryhmien yhteistyötoimille ja helpottamalla yhteistyötä muilla tavoin. Ne voivat paitsi järjestää koulutus- ja tietoteknisiä välineitä myös tarjota konsultointia tai mentorointia yhdelle tai useammalle paikalliselle toimintaryhmälle (ks. maaseuturahastoasetus, 54 artiklan 3 kohdan b alakohdan iii alakohta).

Kansalliset/alueelliset maaseutuverkostot helpottavat ja tukevat paikallisten toimintaryhmien verkostoitumista ennen valmistelutuen avulla toteutettavan valmistelevan hankkeen käynnistymistä. Kansallisten maaseutuverkostojen antamaan tukeen voi sisältyä vertaistapaamisia, yhteistyötapahtumia, opintovierailuja, oppaita, tietokantoja tai kumppanihakuvälineitä.

Kansalliset/alueelliset maaseutuverkostot voivat tarjota tukea myös vaihtamalla tietoja muiden verkostojen kanssa, Euroopan maaseutuverkoston välityksellä ja myöntämällä rahoitusta pienistä rahastoista, joista tuetaan osallistumista tapahtumiin ja kokouksiin. Tämä tukivaihe voi edeltää valmistelutoimien käynnistämistä silloin, kun paikalliset toimintaryhmät haluavat selvittää, onko yhteistyöhankkeen toteuttaminen (tai sellaisen suunnittelu

¹¹52 artiklan 3 kohta: Verkoston tehtävänä on ... g) tukea kansallisia verkostoja ja valtioiden välisen yhteistyön aloitteita sekä maaseudun kehittämisen alan toimien ja kokemusten vaihtoa kolmansissa maissa olevien verkostojen kanssa.

¹² <http://ec.europa.eu/sfc/en/index-page>

valmistelutuen avulla) mahdollista. Tällaisen tuen avulla on saatu aikaan onnistuneita yhteistyöhankkeita.¹³

Kansalliset maaseutuverkostot voivat myös merkittävästi helpottaa erilaisten menettelyjen ymmärtämistä ja auttaa muodostamaan yhteisen käsityksen maaseudun eri kehittämisohjelmien säännöistä. Lisäksi ne voivat tukea paikallisia toimintaryhmiä näiden valmistellessa yhteistyöhankkeita.

7. Loppusuositukset

Jäsenvaltiot voivat edistää yhteistyötä yhteisölähtöisessä paikallisessa kehittämistoiminnassa (CLLD) asettamalla valintamenettelyssään etusijalle ne paikalliset toimintaryhmät, jotka ovat ottaneet yhteistyön paikallisten kehittämisstrategioidensa osaksi. Jäsenvaltiot voivat esimerkiksi käyttää toimintaryhmien strategioiden valintaperusteena yhteistyöehdotusten laatua.

Yhteinen hallinnointijärjestelmä ei anna mahdollisuutta yhdenmukaistaa kaikkia sääntöjä EU:n tasolla. Siksi jäsenvaltioita kehoitetaan yhdenmukaistamaan Leader-yhteistyön menettelyt ja määritelmät mahdollisimman hyvin jäsenvaltioiden tasolla. Tämä pätee erityisesti alueiden väliseen yhteistyöhön, jota jäsenvaltiossa tehdään maaseudun alueellisissa kehittämisohjelmissa, mutta myös valtioiden väliseen yhteistyöhön. Seuraavassa lueteltavat tausta-asiakirjat voivat olla tässä hyödyllisiä.

Jäsenvaltioiden tulisi ottaa huomioon, että Leader-yhteistyö on tarkoitettu erityisesti paikallisia kehittämisstrategioita toteuttaville paikallisille toimintaryhmille. ERI-rahastojen tarjoamien muiden alueyhteistyökeinojen – ja etenkin EAKR:n rahoittamien Euroopan alueellisen yhteistyön ohjelmien – käytöstä voidaan saada lisähyötyä ja synergioita, kunhan muistetaan, että niissä toteutettavat hankkeet voivat olla laajuudeltaan ja kooltaan aivan toisenlaiset.

¹³ Konkreettisia esimerkkejä kansallisten maaseutuverkostojen tuesta yhteistyölle on esitetty Leader-yhteistyötä käsittelevän ENRD:n asiantuntijatyöryhmän yhteenvetoasiakirjassa [http://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-cooperation_en]. Yhteenvetoasiakirjaan sisältyy myös muita esimerkkejä käytännöistä, joiden tarkoituksena on tukea valtioiden välisiä yhteistyöhankkeita.

LIITE 1. Tausta-asiakirjoja

Tausta-asiakirjoja (kausi 2014–2020)

- **Guidance on Community-led Local Development in European Structural and Investment Funds (Ohjausta yhteisölähtöiseen paikalliseen kehittämiseen Euroopan rakenne- ja investointirahastoissa)** (kesäkuun 2014 versio): 8.4 kohta (Yhteistyöhankkeet)
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/guidance_community_local_development.pdf
- **Paikallisyhteisöjen kehittämistoimintaa koskevat ohjeet paikallisille toimijoille**
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/guidance_clld_local_actors.pdf
- **Measure Fiche on LEADER (Leader-toimenpidettä koskeva selvitys)** (saatavilla CIRCA-järjestelmässä)
- **LEADER Transnational Cooperation Guidance of the ENRD** (valtioiden välistä yhteistyötä käsittelevä opas): http://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-cooperation_en
- **ENRD LEADER Cooperation Practitioner-led Working Group – Summary of proposals** (yhteenvedo Leader-yhteistyötä käsittelevän ENRD:n asiantuntijatyöryhmän ehdotuksista) on saatavilla Leader-yhteistyötä käsittelevällä ENRD:n verkkosivulla: http://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-cooperation_en

Tausta-asiakirjoja (kausi 2007–2013)

- Opas vuosia 2007–2013 koskeviin maaseudun kehittämissuunnitelmiin sisältyvän, Leader-toimintalinjan mukaisen yhteistyötoimenpiteen täytäntöönpanoa varten (oppaaseen sisältyy myös tietoja metodeista). Saatavilla osoitteessa http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/leader/leader/en/transnational-cooperation_en.html
- ENRD Focus Group 3: ”Implementation of the cooperation measure in LEADER”, (Euroopan maaseutuverkoston fokusryhmä 3: ”Yhteistyötoimenpiteen toteuttaminen Leader-ohjelmassa”). Raportti LEADER-alakomitealle, 20.5.2010: <http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/fms/pdf/BEE357F9-BDB7-6912-A6AE-581D81990191.pdf>
- Valtioiden välisen yhteistyön metodologisista näkökohdista ks. valtioiden välistä yhteistyötä käsittelevä Leader-osio (”Practical information and tools on how to set up and to implement Transnational cooperation projects”) Euroopan maaseutuverkoston verkkosivustolla: http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/leader/leader/en/transnational-cooperation_en.html
- Euroopan maaseutuverkoston loppuraportti ”The State-of-Play of the implementation of Rural Development Programme Measure 421 in the EU-27” (maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteen 421 täytäntöönpanotilanne EU-27:ssä) (toukokuu 2014): http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/app_templates/enrd_assets/pdf/leader-gateway/Measure_421_State_of_play_FINAL_May_2014.pdf
- Kansallisten maaseutuverkostojen opas, III luku, 3.6 kohta: Technical assistance for Transnational Cooperation (TNC) and inter-territorial cooperation (tekninen tuki valtioiden välisessä yhteistyössä ja alueiden välisessä yhteistyössä) (2014):

http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/app_templates/enrd_assets/pdf/guidebook/3.6.pdf

LIITE 2. CLLD-oppaan 8.4 kohta

”8.4 Yhteistyöhankkeet

CLLD-toiminnassa rahastot voivat rahoittaa paikallisten toimintaryhmien yhteistyötoimien valmistelua ja toteutusta.

Maaseuturahasto- ja EMKR-asetuksissa määritellään erikseen Leader-toimintaan kuuluvien paikallisten toimintaryhmien ja EMKR:n piiriin kuuluvien paikallisten kalatalouden toimintaryhmien (Fisheries Local Action Group, FLAG) yhteistyön laajuus ja säännöt. Kuten kaudella 2007–2013, tukea tarjotaan alueiden välisten ja valtioiden välisten hankkeiden toteutukseen. Lisäksi voidaan myöntää teknistä valmistelutukea (esim. potentiaalisten kumppanien välisten kokousten kustannukset, selvitykset jne.), jos paikalliset toimintaryhmät osoittavat valmistelevänsä yhteistyöhankkeen toteutusta.

Menettelyjen yksinkertaistamiseksi ja yhdenmukaistamiseksi on erittäin suositeltavaa, että EMKR:n ja ESR:n osalta käytetään samoja sääntöjä.

Maaseutualueiden paikalliset toimintaryhmät sekä kalastus- ja rannikkoalueiden FLAG-ryhmät saavat nyt nimenomaisesti luvan tehdä yhteistyötä paitsi (vuosien 2007–2013 tapaan) paikallista kehittämisstrategiaa samoilla maaseutu- tai kalastusalueilla toteuttavien kumppaneiden kanssa, myös paikallista kehittämisstrategiaa muuntotyypisillä alueilla toteuttavien paikallisten julkisen ja yksityisen sektorin kumppaniryhmien kanssa. Yhteistyötä voidaan tehdä myös EU:n rajojen ulkopuolella toimivien paikallisten julkisen ja yksityisen sektorin kumppaniryhmien kanssa, vaikka maaseuturahasto rajaakin tämän mahdollisuuden vain maaseutualueilla sijaitseviin kumppaneihin. EMKR:ssä ei sen sijaan ole tukeen oikeuttavia aluetyyppejä koskevia rajoituksia.

Tämä mahdollisuus voi esimerkiksi lisätä synergioita sellaisten paikallisten ryhmien välillä, jotka toteuttavat erillisiä strategioita mutta toimivat (osittain) samalla alueella (esim. kaupunki- ja maaseutu- tai maaseutu- ja kalastus- tai kaupunki- ja kalastusalueilla). Paikalliset toimintaryhmät hyötyvät paitsi kokemusten vaihdosta ja keskinäisestä oppimisesta myös mahdollisuudesta tehdä yhteistyötä tärkeissä teemoissa, joiden käsittely on helpompaa laajemman mittakaavan yhteistoiminnassa.

Leader-toiminnasta ja EKTR:n toimintalinjasta 4 saadut kokemukset osoittavat, että yhteistyöhankkeista hyötyy usein paikallinen toimintaryhmä tai FLAG-ryhmä itse, koska yhteistyöhankkeiden suunnittelu ja hallinnointi on paikallishankkeita monimutkaisempaa.

Yhteistyöhankkeita voidaan hallinnoida (Leader-toiminnasta saatujen kokemusten perusteella) kahdella tavalla:

8.4.1 Yhteistyöhankkeet valitsee paikallinen toimintaryhmä

Tässä vaihtoehdossa yhteistyö on paikallisten kehittämisstrategioiden osa, ja yhteistyörahoitus (joka kattaa valmistelutuen ja hankkeet) myönnetään samaan aikaan kuin paikallinen rahoitus. Paikalliset toimintaryhmät valitsevat yhteistyöhankkeet samaan tapaan kuin paikallishankkeet.

8.4.2 Yhteistyöhankkeet valitsee hallintoviranomainen

Koska yhteistyöhankkeiden suunnittelu ja hallinnointi on vaativaa, jotkin jäsenvaltiot voivat antaa hankkeiden valinnan hallintoviranomaisille ja järjestää lisäksi hankkeiden teknistä

valmistelutukea koskevia hakuja. Tämän on kuitenkin oltava poikkeus alhaalta ylös -menetelmään.

Tässä vaihtoehdossa hallintoviranomaisen on perustettava maaseuturahaston tukea varten jatkuvan haun järjestelmä. Rahoituksen myöntämispäätökset tulisi tehdä neljän kuukauden kuluessa hankehakemuksen toimittamispäivästä. Jos hankkeiden valinta järjestetään hankehauilla, niitä on hyvä järjestää vähintään 3–4 vuodessa, jotta kaikki yhteistyöhankkeen hallintoviranomaiset voisivat hyväksyä hakemuksia samaan tahtiin. Hakuja olisi joka tapauksessa oltava riittävän usein, jotta hankkeita, joihin osallistuu eri ohjelma-alueilta tulevia kumppaneita, ei olisi liian hankala toteuttaa.

Jotta eri kansallisten tai alueellisten viranomaisten hyväksynnästä riippuvien hankkeiden toteuttaminen olisi helpompaa, jäsenvaltioiden tulisi asianmukaisin järjestelyin varmistaa, etteivät toimintaryhmät luovu yhteistyöstä valintamenettelyissä ja määräajoissa esiintyvien erojen vuoksi.

Kun valtioiden välistä yhteistyötä rahoitetaan maaseuturahastosta ja EMKR:stä, jäsenvaltioita sitovat seuraavat velvoitteet, joiden tarkoituksena on edistää tällaisten hankkeiden kokonaistoteutusta:

Jäsenvaltion on julkistettava hallinnolliset menettelyt, kuten luettelo tukikelpoisista kustannuksista.

Jäsenvaltion on myös toimitettava komissiolle säännöllisin väliajoin tiedot hyväksytyistä valtioiden välisistä yhteistyöhankkeista. Komissio perustaa maaseuturahastoa varten tietojenvaihtojärjestelmän, joka auttaa viranomaisia saamaan yleiskäsityksen eri jäsenvaltioissa noudatettavista hankkeiden hyväksymisprosesseista.”

LIITE 3. Tietojenvaihtolomake

TIETOJENVAIHTOLOMAKE VALTIOIDEN VÄLISIÄ YHTEISTYÖHANKKEITA VARTEN	
1. Hankkeen perustiedot	
1.1 Yhteistyöhankkeen nimi (myös mahdollinen lyhenne) [englanniksi]*:	
1.2 Suunniteltujen yhteistyötoimien kesto* 1.2.1 Alkamispäivä: 1.2.2 Päätymispäivä:	
1.3 Tekninen valmistelutuki [ilmoitetaan erikseen jokaisesta kumppanista]* Myönnettiinkö myös yhteistyöhankkeeseen teknistä valmistelutukea? Kyllä ☐ Ei ☐	
1.4 Hankkeen aiheet tai avainsanat [pudotusvalikko]*	
1.5 Yhteistyöhankkeen kokonaiskustannukset koko elinkaaren ajalta (euroina):* josta maaseuturahasto: muu julkinen rahoitusosuus: yksityinen rahoitusosuus: muu mahdollinen rahoitus:	
1.6 Lisätietoja (tai hankkeen verkkosivut) [lyhyt kuvaus hankkeesta]	
2. Yhteistyökumppanien tiedot	
2.1 Paikallisen toimintaryhmän 1 tiedot*	
2.1.1 Paikallisen toimintaryhmän virallinen nimi [pudotusvalikko] 2.1.1.1 Kumppanuuden vetäjä: Kyllä ☐ Ei ☐	
2.1.2 Paikallisen toimintaryhmän yhteyshenkilö yhteistyötä koskevissa asioissa 2.1.2.1 Nimi: 2.1.2.2 Osoite: 2.1.2.3 Puhelin: 2.1.2.4 Sähköposti: 2.1.2.5 Kielet, joita puhuu tai ymmärtää:	
2.1.3 Hankkeen hyväksymispäivä:	
2.2 Paikallisen toimintaryhmän 2 tiedot*	
2.2.1 Paikallisen toimintaryhmän virallinen nimi [pudotusvalikko] 2.2.1.1 Kumppanuuden vetäjä: Kyllä ☐ Ei ☐	
2.2.2 Paikallisen toimintaryhmän yhteyshenkilö yhteistyötä koskevissa asioissa 2.2.2.1 Nimi: 2.2.2.2 Osoite: 2.2.2.3 Puhelin: 2.2.2.4 Sähköposti: 2.2.2.5 Kielet, joita puhuu tai ymmärtää:	
2.2.3 Hankkeen hyväksymispäivä:	
2.3 Tiedot muista kumppaneista [jos kumppani ei ole paikallinen toimintaryhmä]	

2.3.1 Kumppanin virallinen nimi:
2.3.2 Yhteys henkilö yhteistyötä koskevissa asioissa 2.3.2.1 Nimi: 2.3.2.2 Osoite: 2.3.2.3 Puhelin: 2.3.2.4 Sähköposti: 2.3.2.5 Kielet, joita puhuu tai ymmärtää:
3. Toimivaltainen hallintoviranomainen 1 (yhteys henkilön tiedot) 3.1. Maaseudun kehittämissuohjelma [pudotusvalikko]* 3.2 Nimi: 3.3 Osoite: 3.4 Puhelin: 3.5 Sähköposti:
4. Toimivaltainen hallintoviranomainen 2 (yhteys henkilön tiedot) 4.1. Maaseudun kehittämissuohjelma [pudotusvalikko]* 4.2 Nimi: 4.3 Osoite: 4.4 Puhelin: 4.5 Sähköposti:
5. Hankkeen tilanne* 5.1 Meneillään: 5.2 Peruttu: 5.3 Päättynyt:

* pakollinen tieto

LIITE 4. Ohjeellinen esimerkki yleispätevästä yhteistyösopimusmallista valtioiden välisiä Leader-yhteistyöhankkeita varten

1 kohta

Valtioiden välisen yhteistyöhankkeen tavoite

- *Kohta sisältää yhteistyösopimuksen allekirjoittavien organisaatioiden nimet ja kunkin kumppanin kohdalla maininnan siitä, onko kyseessä paikallinen toimintaryhmä vai paikallisten julkisten ja yksityisten kumppaneiden ryhmä maaseutualueella, jolla pannaan täytäntöön paikallista kehittämisstrategiaa unionissa tai sen ulkopuolella, vai paikallisten julkisten ja yksityisten kumppaneiden ryhmä muulla kuin maaseutualueella, jolla pannaan täytäntöön paikallista kehittämisstrategiaa. Tässä kohdassa ilmaistaan myös kaikkien kumppaneiden sitoutuminen toteuttamaan yhdessä hanke X yksityiskohtaisen hanketoimiaikataulun ja budjettierittelyn mukaisesti (nämä sisältyvät sopimuksen liitteeseen, joka on olennainen osa sopimusta).*

2 kohta

Työskentelykielet

- *Yhteistyöhankkeen kumppanien sopimuksen mukaisesti (työskentelykielenä on yleensä englanti tai muu EU:n pääkieli, esimerkiksi ranska, saksa tai espanja).*

3 kohta

Voimaantuloa, kestoja, päättymistä ja toteutuspaikkaa koskevat yleiset lausekkeet

- *Lauseke sopimuksen voimaantulosta yhteistyökumppaneiden toiminta-alueilla (sopimus tulee voimaan päivänä, jona hanke hyväksytään ja vähintään kaksi hallintoviranomaista – tai muuta valtioiden välisten yhteistyöhankkeiden hyväksymisestä vastaavaa kansallista tai alueellista viranomaista – ilmoittaa hyväksymisestä).*
- *Sopimuksen enimmäiskesto tai aikaväli, joka voi alkaa päivinä, joina hankekumppanit suunnittelevat esittävänsä omat valtioiden väliseen yhteistyöhankkeeseen liittyvät hanke-ehtoutuksensa asiaankuuluvalla kansallisella tai alueellisella viranomaisella, ja päättyä päivänä, jona asiaankuuluva kansallinen tai alueellinen viranomainen hyväksyy valtioiden väliseen yhteistyöhankkeeseen liittyvän loppumaksupyynnön.*
- *Yhteistyötoiminnan suunniteltu jatkuminen hankkeen päättymisen jälkeen (tarvittaessa ja jos toiminnan jatkuminen sisältyy suunnitelmiin).*
- *Paikkakunnat/alueet, joilla hanketoiminnot toteutetaan – esimerkiksi kyseisten paikallisten toimintaryhmien (yhteistyökumppaneiden) alueet – liitteessä olevan hanketoimiaikataulun mukaisesti.*

4 kohta

Velvoitteet, tehtävät, vastuut

- *Maininta siitä, että yhteistyökumppanit todentavat ja hyväksyvät liitteessä olevat tiedot, jotka koskevat hanketoimiaikataulua ja budjettierittelyä.*

- *Kumppanuuden vetäjän tai koordinoinnista vastaavan kumppanin velvoitteet ja tehtävät (esimerkiksi rahoituksen koordinointi, hankkeeseen kuuluvien yhteisten toimien koordinointi, seuranta ja jatkotoimet, jatkuva viestintä hankekumppaneiden kanssa ja yhteydenpito niihin sekä raportointi) sekä kyseisen organisaation nimi.*
- *Yhteistyökumppaneiden velvoitteet ja tehtävät (yhdessä sovitun hanketoimiaikataulun ja kunkin kumppanin oman alueensa paikalliselle toimintaryhmälle tai hallintoviranomaiselle esittämään hankehakemukseen sisältyvien tavoitteiden noudattaminen; rahoituksen varmistaminen kunkin osuudelle hankkeen yhteisistä kustannuksista ja yhteisten ja paikallisten toimien kustannuksista; raportointi hankekumppaneille ja kumppanuuden vetäjälle / koordinoinnista vastaavalle kumppanille; viestintä hankekumppaneiden ja kumppanuuden vetäjän / koordinoinnista vastaavan kumppanin kanssa ja yhteydenpito näihin; hankkeesta ja sen tuloksista tiedottaminen yleisölle ja muille sidosryhmille, seuranta sekä hankkeen hyväksynnän edellyttämien asiakirjojen toimittaminen.*
- *Yhteistyökumppanien rajoitettu vastuu ylivoimaisen esteen tapauksessa.*
- *Muiden hankekumppaneiden rajoitettu vastuu vahingoista ja kustannuksista, jotka aiheutuvat siitä, että jokin toinen hankekumppani ei noudata sopimusta.*

5 kohta

Kumppanuuden muuttaminen

- *Kumppanuutta voidaan muuttaa kirjallisella muutoksella, jonka kaikki yhteistyökumppanit hyväksyvät ja allekirjoittavat.*
- *Seuraavien kahden päivävaihtoehdon kuvaus: kumppanuuden laajentaminen, jolloin hankkeeseen tulee yksi tai useampia uusia kumppaneita, ja yhden tai useamman kumppanin luopuminen hankkeesta.*
- *Budjetin muuttaminen – etenkin muutokset, jotka koskevat yhteisiä kustannuksia ja niiden jakautumista kumppaneiden kesken. Budjettia muutetaan sekä kumppanuuden laajentuessa että silloin, kun yksi tai useampi kumppani luopuu hankkeesta.*
- *Kunkin kumppanin velvollisuus ilmoittaa muutoksesta asiaankuuluville viranomaisille.*

6 kohta

Hankkeen hallinnointi

- *Hankkeen hallinnoinnista vastaava komitea, jossa ovat edustettuina kaikki osallistuvat paikalliset toimintaryhmät ja jonka puheenjohtajana toimii kumppanuuden vetäjä / koordinoinnista vastaava kumppani, sekä komitean tehtävät.*
- *Komitean sihteeristön järjestää kumppanuuden vetäjä / koordinoinnista vastaava kumppani.*
- *Hankkeen aikana pidetään vähintään [lukumäärä] kokousta, joihin kumppanuuden vetäjä / koordinoinnista vastaava kumppani lähettää kirjalliset kutsut.*

7 kohta

Riitojen ratkaisu, sovellettava lainsäädäntö

- *Ensimmäinen ja ensisijainen riitojen ratkaisukeino on sovintoratkaisu.*

- *Jos sovintoratkaisuun ei päästä, kumppanuuden vetäjän / koordinoinnista vastaavan kumppanin jäsenvaltion/alueen tuomioistuin on toimivaltainen.*
- *Jos riitä ratkaistaan tuomioistuimessa, sovelletaan tämän sopimuksen ja sen liitteiden englanninkielistä (tai ranskan-, saksan- tai muunkielistä) versiota.*

8 kohta
Sopimuksen muuttaminen

- *Sopimusta voidaan muuttaa vain kirjallisella muutoksella, jonka kaikki yhteistyökumppanit hyväksyvät ja allekirjoittavat.*
- *Kaikista sopimukseen tehtävistä muutoksista ilmoitetaan asiaankuuluville viranomaisille.*

Tämä sopimus on laadittu [paikkakunta]

Päiväys

Allekirjoittajat

1. Kumppanin nimi
2. Paikallisen toimintaryhmän koodi luettelossa
(<http://ec.europa.eu/sfc/en/2014/support-ms/tnc>)
3. Rekisteröintikoodi
4. Edustajan (hankkeen yhteyshenkilön) nimi ja kielet, joita hän puhuu/ymmärtää
5. Virallisen edustajan nimi (allekirjoitus)
6. Asema
7. Paikka (osoite, myös maa)
8. Puhelinnumero
9. Sähköpostiosoite

LIITE: Hanketoimintojen kuvaus

1.1 Hankkeen yleisten ja erityisten tavoitteiden kuvaus

1.2 Kohderyhmien kuvaus

1.3 Toimien kuvaus (myös yhteiset toimet)

1.4 Toimintojen aikataulu

Nro	Toiminta		Kohderyhmä/ paikka	Vastaava/osallistuva(t) hankekumppani(t)	Aikataulu (kesto)	Päätuotos
	Yhteinen toimi	Paikallinen toimi				
1						
2						
...						

1.5 Hankebudjetin toimintokohtainen erittely

Nro	Toimi	Suunniteltu enimmäisbudjetti	Vastaava(t) hankekumppani(t)
1			
...			

1.6 Hankebudjetin kumppanikohtainen erittely

Nro	Yhteistyökumppanin nimi	Suunniteltu enimmäisbudjetti	Osuus yhteisistä kustannuksista (yhteisten toimien budjetista) ¹⁴
1			
...			

1.7 Hankebudjetin kumppani- ja rahoituslähdekohtainen erittely

Hankekustannukset euroina							
Nr o	Kumppani	Yhteistyöhankkeen kokonaiskustannukset elinkaaren aikana*	Josta			Mahdollinen muu rahoitus*	
			Maaseuturahasto*	muu julkisen rahoitus*	yksityinen rahoitus*	Rahaston nimi	Rahaston rahoitusosuus
1.							
...							

¹⁴ Tämä osuus on osa kyseiselle yhteistyökumppanille myönnettyä suunniteltua enimmäisbudjettia. Huom. Kun suunnitellusta enimmäisbudjetista vähennetään osuus yhteisistä kustannuksista, saadaan kyseisen yhteistyökumppanin käytettävissä oleva enimmäisbudjetti paikallisia toimia varten